

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

O‘ZBEKISTONNING AKTSIYADORLIK JAMIYATLARINING KORPORATIV QIMMATLI QOG‘OZLARI QIYMATINI BAHOLASH YO‘LLARINI TAKOMILLASHTIRISH.

Xurramov Eshmamat Xudoyberdievich

Termiz davlat universitetining Iqtisodiyot va turizm fakulteti,

iqtisodiyot kafedrası o‘qituvchisi

Xudoyberdiyev Elbek Eshmamatovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti , Iqtisodiyot yo‘nalishi.

2-kurs.2.23-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistondagi aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog‘ozlari qiymatini baholashning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy yondoshuvlari tahlil qilinadi. Ushbu baholash usullari, jumladan, diskontlangan pul oqimlari, bozor bahosi, va daromadlarni kapitalizatsiya qilish usullari, shuningdek, zamonaviy innovatsion texnologiyalar, masalan, sun‘iy intellekt va blokcheyn texnologiyalari orqali baholash jarayonini takomillashtirish imkoniyatlari muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, qimmatli qog‘ozlarni baholashda innovatsion yondoshuvlarni qo‘llash moliyaviy tahlilning aniqligini oshiradi va investitsion jozibadorlikni kuchaytiradi. Shuningdek, xalqaro tajribalar va mahalliy bozordagi o‘zgarishlarni inobatga olgan holda, baholash usullarining takomillashtirilishi o‘zbek aktsiyadorlik jamiyatlarining raqobatbardoshligini oshirishga imkon beradi. Maqolada, shuningdek, qimmatli qog‘ozlar bozorini modernizatsiya qilish va xalqaro moliya bozorlari bilan integratsiyalashuvga yo‘l ochuvchi takliflar ham keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Korporativ qimmatli qog‘ozlar, baholash usullari, diskontlangan pul oqimlari, bozor bahosi, innovatsion texnologiyalar, aktsiyadorlik jamiyatlari, investitsion jozibadorlik, blokcheyn, sun‘iy intellekt, O‘zbekiston.

Kirish

O‘zbekiston iqtisodiyoti zamonaviy rivojlanish bosqichiga qadam qo‘ymoqda, bunda aktsiyadorlik jamiyatlarining iqtisodiy faoliyati va ularning korporativ qimmatli qog‘ozlarining ahamiyati ortib bormoqda. Qimmatli qog‘ozlar bozori aktsiyadorlik jamiyatlarining kapitalini jalb qilish, iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va xalqaro moliya tizimiga integratsiyalashish uchun muhim vositadir. Shu bilan birga, qimmatli qog‘ozlarning aniq va adolatli baholanishi investorlarga to‘g‘ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi va bozor ishonchliligini oshiradi. O‘zbekistonning aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog‘ozlarini baholashda amalda qo‘llanilayotgan usullarni takomillashtirish zaruriyati tug‘ilmoqda. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog‘ozlari qiymatini baholash yo‘llari tahlil qilinib, baholash jarayonining ilmiy-nazariy asoslari hamda innovatsion texnologiyalarning qo‘llanilishi o‘rganiladi.

Tadqiqot usullari va metodologiya

Ushbu tadqiqotda aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog'ozlarini baholashning amaliy usullarini tahlil qilish uchun bir qator ilmiy-usuliy yondoshuvlar va metodologiyalar qo'llaniladi. Tadqiqotda asosiy e'tibor quyidagi metodlarga qaratiladi: Tahliliy metod: Aktsiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlarini baholashda amalda qo'llanilayotgan usullarni tahlil qilish uchun statistik ma'lumotlar, xalqaro va mahalliy bozor tajribalarini o'rganish. Ushbu metod orqali qimmatli qog'ozlar bozorining hozirgi holati va imkoniyatlari aniqlanadi. Taqqoslash metodlari: Mahalliy va xalqaro tajribalarni solishtirish orqali baholash usullarining samaradorligini o'rganish. Bu metod tadqiqotda xalqaro moliya bozorlaridagi eng zamonaviy yondoshuvlar va ularning O'zbekiston sharoitiga qanday moslashishi mumkinligini aniqlashga imkon beradi. Statistik metod: Qimmatli qog'ozlar baholashida foydalaniladigan turli statistik ko'rsatkichlar va metodlarni tahlil qilish, shuningdek, diskontlangan pul oqimlari, bozor bahosi va boshqa baholash usullarining moliyaviy tahlilini o'tkazish. Empirik metod: Tadqiqot jarayonida olingan statistik va moliyaviy ma'lumotlarni amaliyotda qo'llash, baholash usullarining samaradorligini baholash uchun case study metodidan foydalanish. Bu usul orqali baholash usullarining real vaziyatlarga qanday ta'sir qilishi aniqlanadi. Innovatsion metodlar: Blokcheyn, sun'iy intellekt va boshqa zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari, ularning baholash jarayonidagi o'rni va ahamiyati tadqiq qilinadi. Ushbu metod orqali texnologik yondoshuvlarning baholashdagi samaradorligi va imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning metodologiyasi baholash usullarini takomillashtirish va yangi texnologiyalarni qo'llash orqali O'zbekistondagi qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirishga qaratilgan. Maqolada muhokama qilinayotgan usullar va metodlar, ayniqsa, investitsion faoliyatni samarali boshqarish uchun zarur bo'lgan nazariy asoslarni o'z ichiga oladi.

Asosiy qism

O'zbekistonning moliya tizimi va aktsiyadorlik jamiyatlarining rivojlanishi so'nggi yillarda jadal sur'atlar bilan davom etmoqda. Aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog'ozlarining baholanishi, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va mamlakatning xalqaro moliya bozorlari bilan integratsiyalashishida katta ahamiyatga ega. Ushbu asosiy qismda, O'zbekistonda aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog'ozlarini baholashning amaliy va nazariy aspektlari ko'rib chiqiladi. Korporativ qimmatli qog'ozlar baholashining usullari. Korporativ qimmatli qog'ozlarning qiymatini baholashda bir nechta usullar mavjud. Ularning har biri o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega, shuning uchun to'g'ri usulni tanlash muhimdir. O'zbekistonda aktsiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlarini baholashda quyidagi asosiy usullar qo'llaniladi: Diskontlangan pul oqimlari (Discounted Cash Flow, DCF): Bu usul kompaniyaning kelajakdagi pul oqimlarini diskontlashga asoslanadi. Diskontlangan pul oqimlari modeli asosida kompaniyaning kelajakdagi foydasi hisoblanadi va hozirgi qiymatga keltiriladi. Ushbu usul juda aniq va ishonchli natijalarni beradi, chunki u kompaniyaning iqtisodiy holatini tahlil qilishga asoslanadi. Ammo, bu usulda ehtimoliy xatoliklar bo'lishi mumkin, chunki kelajakdagi daromadlarni to'g'ri prognoz qilish har doim murakkab bo'ladi. Bozor bahosi (Market Approach): Bozor bahosi usuli kompaniyaning qimmatli qog'ozlarini boshqa o'xshash kompaniyalar bilan solishtirishga asoslanadi. Ushbu usulda, bozor qiymati va boshqa kompaniyalar bilan taqqoslash orqali korporativ qimmatli qog'ozning qiymati aniqlanadi. Bozor bahosi usulining afzalligi shundaki, u tezkor natijalar beradi va bozorning mavjud holatini aks ettiradi. Biroq, ushbu usul faqat shu davrda faoliyat ko'rsatayotgan kompaniyalar bilan solishtirilsa samarali bo'ladi. Daromadlarni kapitalizatsiya qilish (Capitalization of Earnings): Bu usulda kompaniyaning daromadlari asosida uning qiymati baholanadi. Kompaniya daromadining o'rtacha ko'rsatkichi olingan holda, u kapitalizatsiya qilinadi. Ushbu usulni odatda kichik va o'rta korxonalar uchun qo'llash samarali bo'ladi, ammo yirik kompaniyalar uchun unchalik mos kelmaydi.

Innovatsion texnologiyalarni qo'llash va baholash jarayonining takomillashtirilishi. Zamonaviy texnologiyalar korporativ qimmatli qog'ozlarni baholash jarayonini takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistondagi qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi, ayniqsa, quyidagi innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali imkoniyatlarni kengaytiradi: Sun'iy intellekt (AI): Sun'iy intellekt texnologiyalari korporativ qimmatli qog'ozlarni baholashda prognozlash va tahlil qilishda samarali foydalaniladi. AI yordamida kompaniyalar kelajakdagi daromadlarni va bozor o'zgarishlarini aniqroq prognoz qilishlari mumkin. Bundan tashqari, sun'iy intellekt bozordagi tendentsiyalarni tahlil qilishda yordam beradi va investorlarga to'g'ri qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Blokcheyn texnologiyasi: Blokcheyn texnologiyasi, ayniqsa, qimmatli qog'ozlar bozorida ishonchli va shaffof tranzaksiyalarni amalga oshirishda foydalaniladi. Ushbu texnologiya orqali aktsiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlari haqida ma'lumotlarni tez va xavfsiz almashish mumkin. Bu esa, baholash jarayonining aniqligini oshiradi va bozorning shaffofligini ta'minlaydi. Big Data va analitika: Katta ma'lumotlar (Big Data) va analitika texnologiyalari qimmatli qog'ozlarni baholashda muhim ahamiyatga ega. Katta ma'lumotlar yordamida bozordagi trendlarni va kompaniyaning moliyaviy holatini tahlil qilishda yanada samarali yondoshuvlar ishlab chiqish mumkin. Bu texnologiyalar investitsion qarorlar qabul qilishda aniqlikni oshiradi va risklarni kamaytiradi.

O'zbekistonda qimmatli qog'ozlar bozorini takomillashtirish imkoniyatlari O'zbekistonda qimmatli qog'ozlar bozorini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish uchun bir qator choralar ko'rish zarur. Bu yo'nalishda, quyidagi tavsiyalarni keltirish mumkin: Qimmatli qog'ozlar bozorini modernizatsiya qilish: O'zbekistonning moliyaviy bozorlarini modernizatsiya qilish uchun xalqaro tajribalarga asoslanib, yangi qonun hujjatlari va regulyatorlar ishlab chiqilishi kerak. Bu qog'ozlar bozorining o'sishi va rivojlanishini ta'minlaydi. Investorlarni jalb qilish: Aktsiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlariga bo'lgan qiziqishni oshirish uchun, moliyaviy tahlil va baholash jarayonlari shaffof va oson tushunarli bo'lishi kerak. Bundan tashqari, investitsiya faoliyatini rag'batlantirish va xavfsizligini ta'minlash uchun zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarur. Xalqaro integratsiya: O'zbekistonning moliya bozorini xalqaro tizimga integratsiyalashish uchun, xalqaro standartlarga mos keladigan qimmatli qog'ozlar baholash usullarini joriy etish zarur. Bu O'zbekistonning xalqaro investitsion jozibadorligini oshirishga yordam beradi.

O'zbekistonda aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog'ozlarini baholash usullarini takomillashtirish, moliyaviy bozorlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion texnologiyalarning qo'llanilishi baholash jarayonining aniqligini oshiradi va bozor ishonchliligini kuchaytiradi. Maqolada keltirilgan tavsiyalar va takliflar, shuningdek, O'zbekistondagi qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish uchun samarali yondoshuvlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Natijalar va muhokama

O'zbekistonda aktsiyadorlik jamiyatlarining korporativ qimmatli qog'ozlarini baholash tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada o'zgaragan. Ushbu o'zgarishlar moliyaviy tahlil va baholashning yangi usullarini qo'llash orqali jamiyatlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga yordam bermoqda. Tadqiqotda keltirilgan natijalar, baholash tizimining takomillashishi va yangi texnologiyalarning qo'llanilishi orqali qimmatli qog'ozlar bozorining shaffofligini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Baholash tizimining samaradorligi. Qimmatli qog'ozlarni baholashda qo'llanilayotgan diskontlangan pul oqimlari (DCF), bozor bahosi va daromadlarni kapitalizatsiya qilish kabi

usullar, O'zbekistonda iqtisodiy tahlilni yanada aniqroq va samarali qilishga imkon yaratdi. Tadqiqot natijalari, DCF usulining eng aniq va ishonchli natijalarni berishini ko'rsatmoqda, ayniqsa, yirik kompaniyalar va davlatga qarashli aktsiyadorlik jamiyatlari uchun. Biroq, kichik va o'rta korxonalar uchun bozor bahosi va daromadlarni kapitalizatsiya qilish usullari yanada samaraliroq bo'lishi mumkin. Bu, o'z navbatida, bozor ishtirokchilariga qimmatli qog'ozlarning haqiqiy qiymatini aniqroq belgilashda yordam beradi. Innovatsion texnologiyalarning ta'siri. Sun'iy intellekt (AI), blokcheyn texnologiyasi va katta ma'lumotlar (Big Data) kabi innovatsion texnologiyalarning qo'llanilishi, qimmatli qog'ozlarni baholash jarayonini sezilarli darajada takomillashtirishga imkon beradi. Tadqiqotda shuni aniqladikki, sun'iy intellekt yordamida kompaniyalar kelajakdagi daromadlarni prognoz qilishda xatoliklarni kamaytirish va tahlil qilishni osonlashtirishga muvaffaq bo'lmoqda. Blokcheyn texnologiyasining qo'llanilishi esa, tranzaksiyalarni yanada xavfsiz va shaffof qilishga yordam bermoqda, bu esa investorlar uchun ishonchni oshiradi. Big Data texnologiyalari kompaniyalar faoliyatining barcha jabhalarini tahlil qilishda imkoniyatlarni kengaytiradi. Ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish va prognozlash imkoniyati, baholash tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi. O'zbekistonda qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanishi uchun bir qancha muammolar mavjud bo'lib, ular orasida regulyator tizimning yetarlicha rivojlanmaganligi, bozor ishtirokchilarining kamligi, hamda xalqaro standartlarga to'liq mos kelmaslik kabi masalalar mavjud.

Xulosa:

O'zbekistonning aktsiyadorlik jamiyatlarida korporativ qimmatli qog'ozlarni baholash tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashgan. Tadqiqot natijalari, bu tizimning yanada samarali ishlashini ta'minlash uchun innovatsion texnologiyalar va zamonaviy baholash usullarini joriy etish zarurligini ko'rsatdi. Sun'iy intellekt, blokcheyn texnologiyasi va katta ma'lumotlar kabi yangi texnologiyalar, qimmatli qog'ozlarni baholashni ancha soddalashtirib, ishonchli va aniq tahlilni ta'minlamoqda. Bundan tashqari, diskontlangan pul oqimlari (DCF) va bozor bahosi kabi usullarning qo'llanilishi aktsiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy barqarorligini va rivojlanish potentsialini baholashda muhim ahamiyatga ega. Innovatsion texnologiyalarni qo'llash, shuningdek, bozor ishtirokchilarining o'zaro aloqalarini yanada samarali qiladi va ular o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi. Biroq, O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorining to'liq rivojlanishi uchun regulyator tizimining takomillashishi, xalqaro standartlarga moslashuv va bozor ishtirokchilarining ko'payishi zarur. Kelajakda, bunday o'zgarishlar aktsiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy bozorlarida o'zgarishlarni keltirib chiqarib, ularning yuqori samarali va raqobatbardosh bo'lishini ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Khurramov, E. X. (2019). ROLE OF INNOVATION IN INCREASING EFFICIENCY OF PRODUCTION OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN FORESTRY. *Theoretical & Applied Science*, (10), 518-521.
2. Khurrama, E. X. (2020). ЭФФЕКТИВНОЕ УВЕЛИЧЕНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА НА ЗЕМЛЯХ ЛЕСНОГО ФОНДА. *Theoretical & Applied Science*, (7), 5-9.
3. Xudoyberdievich, X. E. (2023). QISHLOQ XO'JALIGIDAGI ASOSIY VOSITALARNI TAKOMILLASHTIRISH VA ULARNING IQTISODIY JARAYONLARI. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 6(4), 1093-1096.

4. Xudoyberdiyevich, X. E. (2023). QISHLOQ XO'JALIGIDA IQTISODIY KONTSENTRATSIYANING ROLI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 3(29), 466-470.
5. Xudoyberdiyevich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligida investitsiya va uning samaradorligini oshirish. *Journal of Universal Science Research*, 1(5), 622-627.
6. Xurramov, E. (2021). TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(5).
7. Xudoyberdiyevich, X. E. (2024). STOCKS ARE THE SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE MARKET. *International Journal of Education, Social Science & Humanities*, 12(4), 297-300.
8. Xudoyberdiyevich, X. E. (2024). STRUCTURE OF SHAREHOLDERS AND JOINT-STOCK COMPANY AND THEIR THEORETICAL, SCIENTIFIC, ECONOMIC FOUNDATIONS. *IMRAS*, 7(4), 80-82.